

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Гринюка Богдан Михайлович

УДК [94:001(092)] (477)

**НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ
ІВАНА СТАРЧУКА (1894–1950 РР.)**

07.00.01 – історія України

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Тернопіль – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор

Зуляк Іван Степанович,

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка,

завідувач кафедри стародавньої та середньовічної історії.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор

Литвин Микола Романович,

Інститут українознавства

імені Івана Крип'якевича НАН України, директор;

кандидат історичних наук, доцент

Коваль Ігор Михайлович,

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника, доцент

кафедри релігієзнавства, теології і культурології.

Захист відбудеться “4” лютого 2016 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.04 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2, ауд. 31).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

Автореферат розісланий “2” січня 2016 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

І. О. Федорів

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Наприкінці XIX – першій половині XX ст. на західноукраїнських землях поживавилось національне, суспільно-політичне та культурне життя, що сприяло об'єднанню українців Східної Галичини. Саме в цей час активізується суспільно-політичний рух, створюються українські товариства – “Наукове Товариство імені Тараса Шевченка”, “Просвіта”, “Рідна школа”, “Сокіл”, “Пласт” та інші, що сприяло національному відродженню. Одним із каталізаторів цього процесу стала Перша світова війна, яка розділила українців та змусила їх воювати у складі двох ворогуючих між собою імперій – Австро-Угорської та Російської. На початку XX ст. в умовах Австро-Угорської імперії сформувалося нове покоління західноукраїнської інтелігенції (Я. Пастернак, Ю. Назарак, М. Голубець, Л. Лепкий, Л. Гец, О.-Р. Сорохтей та ін.), яке боролось за національний та культурний розвиток українців. До нього належав й Іван Данилович Старчук (1894–1950 рр.).

На сьогодні багатогранна діяльність ученого не знайшла належного висвітлення в історичній науці, хоча в тогочасних наукових колах його знали як фахового науковця (археолога, етнографа, митця, мистецтвознавця) та педагога. Починаючи з гімназійних років, він займав активну громадянську позицію, був поборником українства. Актуальність роботи зумовлена необхідністю комплексного дослідження науково-педагогічної та мистецтвознавчої діяльності І. Старчука, яка посилюється недостатньою розробкою проблеми у науковій літературі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано у рамках плану науково-дослідної роботи кафедри стародавньої та середньовічної історії Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Автор дисертації брав участь у виконанні теми “Актуальні проблеми історії, культури, освіти, науки і техніки України” (державний реєстраційний номер 0111U009915).

Мета дисертаційного дослідження полягає в цілісному вивченні науково-педагогічної та мистецтвознавчої спадщини Івана Старчука (1894–1950 рр.) у контексті громадсько-політичних та культурно-мистецьких процесів, що мали місце на теренах західноукраїнських земель упродовж першої половини XX ст.

Для реалізації мети визначено основні **завдання**:

- проаналізувати та систематизувати стан висвітлення проблеми в українській та зарубіжній історіографії; визначити повноту її наукової розробки, джерельне забезпечення, методологію дослідження;

- простежити шлях становлення І. Старчука як особистості, науковця, педагога та мистецтвознавця;

- вивчити науковий доробок І. Старчука;

- з'ясувати практичне значення археологічних досліджень ученого на території літописних городищ Галича та Пліснеська;

- дослідити педагогічну діяльність ученого в навчальних закладах Львова;

- на основі комплексного аналізу мистецької спадщини висвітлити внесок дослідника в культурне життя західноукраїнських земель першої половини ХХ ст.;

- проаналізувати мистецтвознавчі праці І. Старчука.

Об'єктом дослідження є суспільно-політичні та національно-культурні процеси на західноукраїнських землях в першій половині ХХ ст.

Предметом наукового пошуку – науково-педагогічна та мистецтвознавча діяльність І. Старчука, його внесок в українське національне, культурне й мистецьке життя досліджуваного періоду.

Хронологічні рамки дисертаційної роботи охоплюють 1894–1950 рр., тобто період життя та діяльності І. Старчука, впродовж якого він сформувався як особистість, науковець, педагог та мистецтвознавець, що дає нам підстави комплексно дослідити, узагальнити, систематизувати та оцінити його постать.

Територіальні межі дослідження охоплюють регіони, пов'язані із життям та діяльністю І. Старчука, а саме, територію західноукраїнських земель у складі Австро-Угорської імперії, Західноукраїнської Народної Республіки, Другої Речі Посполитої та СРСР.

Методологічною основою праці слугували принципи історизму, об'єктивності, системності, всебічності, альтернативності, комплексного та соціального підходу із врахуванням конкретно-історичних умов, які розкрили специфіку науково-педагогічної та мистецтвознавчої діяльності І. Старчука у зазначений період. Інструментарій виконання дисертаційної роботи включає сукупність принципів і методів пошуку. Під час висвітлення життєвого шляху й доробку І. Старчука залучено загальнонаукові методи: дедуктивний, індуктивний, аналізу та синтезу.

Серед спеціальних методів використовувалися: історичного аналізу, історико-порівняльний, хронологічний, мистецтвознавчого аналізу, опису та порівняння. Названі принципи та методи наукового пошуку дозволили ґрунтовно осмислити життєвий шлях, розкрити творчий доробок ученого та його науково-педагогічну та мистецтвознавчу діяльність.

Наукова новизна праці визначається тим, що в ній *вперше* в українській історіографії на основі залучення до наукового обігу нових комплексів джерел та літератури:

- введено у науковий обіг значну кількість джерел з архівних, музейних та приватних колекцій;

- з'ясовано та реконструйовано маловідомі факти біографії І. Старчука, зокрема: діяльність у легіоні УСС та етнографічній комісії НТШ;

- відтворено цілісну картину науково-педагогічної та мистецтвознавчої діяльності ученого упродовж 1921–1950 рр.

удосконалено:

- фактологічну базу життєвого та творчого шляху І. Старчука.

поглиблено:

- вивчення наукової та педагогічної спадщини І. Старчука у Львівському університеті та Львівському відділі Інституту археології АН УРСР (ІА АН УРСР);

- науковий доробок ученого зі слов'яно-руської археології на прикладі стародавнього Галича та Пліснеського городища й обґрунтовано його методику горизонтальної і вертикальної фіксації рухомих та нерухомих об'єктів;

- аналіз досліджень науковця з історії українського та античного мистецтва й мистецтвознавства у першій половині ХХ ст.

доведено, що:

- в історичній науці І. Старчук (1894–1950 рр.) відомий у галузі античного мистецтва й слов'яно-руської археології, а також як педагог, етнограф, митець та мистецтвознавець.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у тому, що нагромаджений фактологічний матеріал, теоретичні положення та висновки можуть бути використані: у науково-дослідницькій сфері (при написанні узагальнюючих та спеціальних праць про життя та діяльність І. Старчука, історіографічних видань, фундаментальних праць з історії України) та навчальній (у процесі розробки та викладання нормативних та спеціальних курсів у вищих навчальних закладах).

Результати наукового дослідження можуть також доповнити історію історичного факультету Львівського національного університету ім. І. Франка та Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, а низка положень дисертаційної роботи – скласти основу спеціальних досліджень з проблем біографістики, біографічних довідників та енциклопедій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки і матеріали дисертаційної роботи обговорювалися на засіданнях кафедри стародавньої та середньовічної історії та кафедри історії України Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка; науково-методичних семінарах; щорічних звітних науково-теоретичних і науково-практичних конференціях: VIII Всеукраїнській науковій

конференції “Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації” (м. Тернопіль, 15–17 листопада 2012 р.); XII Міжнародній студентській науковій археологічній конференції “Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи” (м. Чернігів, 12–14 квітня 2013 р.); III Міжнародній науковій конференції молодих вчених та студентів, присвяченій 270-літтю укладання “Прав за якими судиться малоросійський народ”, (м. Глухів, 15–17 листопада 2013 р.); IX Всеукраїнській науковій конференції “Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації” (м. Тернопіль, 18–22 листопада 2013 р.); Всеукраїнській науковій конференції “Україна в контексті європейської історії” (м. Тернопіль, 25–28 березня 2014 р.); польовому семінарі “Старожитності Галичини і Волині в контексті етноархеологічних досліджень” (с. Підгірці, Бродівський район, Львівська обл., 11–13 липня 2014 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції “Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи” (м. Дрогобич, 26–27 березня 2015 р.); XXV Міжнародній науковій конференції “Історія релігій в Україні” (м. Львів, 25–28 травня 2015 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 15 наукових публікаціях, з них 7 – у фахових виданнях України (з них 2 – у виданнях, включених до переліку міжнародних наукометричних баз даних), 2 – у нефахових виданнях України (з них 1 – у виданні, включеному до переліку міжнародних наукометричних баз даних), 6 – у матеріалах конференцій.

Структура дисертації. Праця складається з переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (472), додатків (22). Загальний обсяг дисертації складає – 262 аркуші, з них основного тексту – 184.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, її зв’язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і завдання роботи, об’єкт і предмет наукового пошуку, хронологічні рамки та територіальні межі. Окреслено застосовані методи дослідження, охарактеризовано наукову новизну та практичне значення роботи, наведено інформацію про апробацію результатів дослідження та структуру дисертації.

У першому розділі **“Історіографічні, джерелознавчі та теоретико-методологічні засади дослідження”** проаналізовано стан вивчення проблеми в українській і зарубіжній історіографії, охарактеризовано джерельну базу та обґрунтовано теоретико-методологічні засади дисертації.

Історіографію праць поділено за хронологічно-тематичною ознакою на чотири групи. До першої належать публікації польських дослідників (1951–2005 рр.): Б. Ткачової,

М. Мушинської, Е. Коніка, які, за винятком доробку останнього, характеризуються незначним інформативним обсягом про наукову діяльність І. Старчука. Друга група (1950–2012 рр.) представлена працями української діаспори – Я. Пастернака, М. Прокопа та О. Домбровського, тобто безпосередніми очевидцями життєвого та творчого шляху ученого. Незважаючи на недоступність значного масиву архівних джерел, характерною рисою їхніх досліджень є об'єктивна оцінка наукового доробку І. Старчука в галузі археології. До третьої групи увійшли публікації радянських науковців (1950–1989 рр.) – Л. Крушельницької, М. Кучери, М. Вороніна та П. Раппопорта, в яких використовуються і коментуються досягнення ученого в археології. Жодних спеціальних досліджень про життєвий шлях та доробок І. Старчука в цей час не опубліковано.

Четверту групу презентують праці сучасних українських істориків, археологів, етнографів, мистецтвознавців, які, здебільшого фрагментарно, висвітлюють ту чи іншу сторону багатогранної діяльності ученого. Так, М. Филипчук, О. Ситник, Я. Погоральський, В. Бурдуланюк, О. Бандровський, Н. Білас, Г. Филипчук, А. Баукова та ін. розглядали археологічну й науково-педагогічну працю І. Старчука. Натомість М. Волошин і Т. Пацай вказували на його внесок в етнографічну сферу. На особливу увагу заслуговує дослідження О. Купчинського, яке ґрунтується на матеріалах з приватного архіву дочки ученого – Оксани Старчук та працях науковця в галузі античного мистецтвознавства, а також публікації Р. Яціва та Л. Волошин стосовно місця І. Старчука в українському та античному мистецтвознавстві.

Низка згадок про діяльність І. Старчука під час Першої світової війни у складі легіону Українських Січових Стрільців (УСС) вміщено у статтях В. Качкана та О. Макоїди.

Таким чином, аналіз історіографії праць свідчить, що досліджувана проблема не знайшла цілісного наукового висвітлення. Незважаючи на окремі статті, у яких епізодично висвітлюються певні аспекти доробку ученого, більшість авторів зосереджували увагу на висвітленні окремих фактів з життя І. Старчука, зокрема його внеску у вивчення історії, мистецтвознавства, педагогіки, археології та етнографії.

Комплекс виявлених документів і матеріалів, що складають основу джерельної бази дисертаційного дослідження, можна поділити на такі групи:

- документи офіційного характеру;
- матеріали особистого походження (приватний архів зятя І. Старчука – Ю. Тузяка);
- науковий і творчий доробок ученого;
- матеріали періодики;
- спогади.

Основу джерельної бази складають матеріали Центрального державного історичного архіву України в м. Львові, незначна частина яких зберігається в окремих справах різних фондів. Передусім це – протоколи засідань етнографічної комісії НТШ упродовж 1914–1943 рр. (ф. 309), документи про діяльність І. Старчука в легіоні УСС (ф. 316; 353) та особисті фонди окремих українських громадських та наукових діячів з якими учений співпрацював та вів кореспонденцію: митрополитом А. Шептицьким (ф. 358), В. Дорошенком (ф. 365) та М. Андрусяком (ф. 388).

Значна кількість документів зберігається у фондах 26 та Р-119 Держархіву Львівської області. У межах фонду 26 “Університет имени Яна Казимира во Львове 1919–1939 гг.” міститься докторська дисертація І. Старчука (“Древние резьбы в Вилянове”), особова справа асистента Яна Старчука та списки і справи асистентів університету (1933–1935 рр.). Фонд Р-119 “Львовский государственный университет имени Ивана Франка” представляє документи, які висвітлюють наукову, викладацьку та організаційну діяльність Львівського державного університету ім. І. Франка (ЛДУ ім. І. Франка) за 1944–1950 рр., зокрема: звіти та протоколи засідань кафедр археології, стародавньої історії та археології, історії стародавнього світу і середніх віків; семестрові навчальні плани; організаційні університетські справи – проект статуту археологічного музею Львівського університету, тощо.

Цінним інформативним джерелом з висвітлення археологічної діяльності І. Старчука є матеріали Наукового архіву відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України: щоденники й звіти розкопок в Пліснеську (1946–1949 рр.) та машинописні статті І. Старчука (1946 та 1949 рр.). У науковому архіві Інституту археології Львівського національного університету ім. І. Франка (ЛНУ ім. І. Франка) представлена документація з археологічних розкопок І. Старчука в Пліснеську, матеріали щодо мистецької діяльності ученого, спогади про опрацювання фондів колекцій у Британському музеї, інформація про його публіцистичну працю тощо.

Значна частина архівних документів, які стосуються наукової та викладацької діяльності І. Старчука, міститься у фондах окремих наукових інституцій України, у яких він безпосередньо працював. Так, в архіві ЛНУ ім. І. Франка (ф. Р-119 “Львівський університет”) містяться списки та характеристика викладацького складу й особова справа викладача І. Старчука. Також частина джерел представлена музейними матеріалами й експонатами Львівського історичного музею (археологічні матеріали з розкопок літописного Галича та Пліснеська), Національного музею ім. А. Шептицького (графічні та акварельні роботи І. Старчука) та Художньо-меморіального музею О. Новаківського у Львові (інтерв'ю Л. Волошин з О. Старчук, запрошення та текст виступів на ювілейний вечір, присвячений 100-річчю І. Старчука).

У роботі широко використовувалися матеріали з приватного архіву Ю. Тузяка, що становлять другу групу джерел, які включають: особисті матеріали І. Старчука (свідоцтва про народження і навчання, паспорт, опис життя та ін.); епістолярій, де відображено його співпрацю з Г. Роденшельдтом, Г. Ріхтером, Ф. Брукманом та ін. діячами, науковими інституціями і товариствами Європи та США; опубліковані та неопубліковані праці ученого; фотоматеріали (родинна фотографія Старчуків, окремі індивідуальні фото, світлини з Пліснеська), а також його картини та ікони.

Значну інформативну цінність містять й опубліковані джерела відділів періодики, українознавства, рідкісної книги та Інституту мистецтв Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України (публікації у журналах “Filomata”, “Дзвони”, “Життя і знання” та ін.).

Вагому роль у дисертаційному дослідженні займають публікації ученого у періодичних виданнях (“Українське слово”, “Життя і знання”, “Назустріч”, “Дзвони”, “Мистецтво. Орган Асоціації незалежних українських мистців”, “Львівські Вісті. Щоденник для дистрикту Галичини”, “Археологічні пам’ятки УРСР”, “EOS”, “Filomata”, “Kwartalnik klasyczny”, “Przegląd klasyczny”, “Revue archéologique” та ін.). Важливим доповненням до джерельної бази є “Program wykładów oraz skład Uniwersytetu” та “Spis wykładów” Львівського університету ім. Я. Казимира, у яких простежуються окремі аспекти науково-педагогічної діяльності І. Старчука.

Окремою групою джерел є спогади, зокрема І. Старчука про Й. Пеленського. Деякі сторінки багатогранної діяльності ученого висвітлили О. Домбровський, М. Свенціцька, Л. Крушельницька та О. Старчук.

Таким чином, джерельну базу дисертаційного дослідження склали неопубліковані документи, матеріали та музейні експонати, які уперше введено у науковий вжиток. Зазначимо, що на сьогодні систематизовано ґрунтовну джерельну базу, яка дозволяє об’єктивно й всебічно розкрити науково-педагогічну та мистецтвознавчу діяльність І. Старчука.

В основу дослідження покладено методологічні принципи історизму, системності, об’єктивності, всебічності та загальнонаукові й спеціальні методи: історичного аналізу, історико-порівняльний, хронологічний, мистецтвознавчий аналіз, методи синтезу, опису, порівняння та ін. У результаті застосування різноманітних принципів і методів здійснено критичне осмислення проблеми дослідження завдяки сучасній методології наукового пошуку.

У другому розділі **“Формування І. Старчука як особистості, науковця, педагога та мистецтвознавця”** розкрито вплив родинного середовища й провідних громадських та наукових діячів, а також легіону УСС на світогляд І. Старчука.

Іван Данилович Старчук народився 11 травня 1894 р. у с. Пилипи Коломийського повіту Станіславського воєводства (сьогодні Коломийського району Івано-Франківської обл.). У два роки в нього помер батько. Значний вплив на світогляд І. Старчука мала мати, яка виростила з сина всебічно розвинену особистість. Початкову освіту отримав у сільській школі, де навчала і виховувала дітей учителька Ю. Шуберт. Після завершення школи, упродовж 1906–1913 рр. навчався в Першій українській державній гімназії в м. Коломиї. Після її закінчення, розпочав студії у Вільній академії мистецтв у Львові (ВАМ). Однак навчання перервала Перша світова війна. Учений перебував на Східному фронті, брав участь у карпатському поході УСС та у боях на Маківці. Воюючи, поруч із своїми побратимами-січовиками, майбутній науковець формувався як активний громадський діяч. Тому важлива роль у світогляді І. Старчука належить стрілецькому середовищу та налагодженню відносин і співпраці з майбутніми українськими громадськими і науковими діячами – І. Іванцем, О. Куриласом, О.-Р. Сорохтеєм, В. Бобинським, В. Сідельником та ін. Активна участь І. Старчука в легіоні УСС в боях, розвідках та “Пресовій квартирі”, дає підстави стверджувати, що він підтримував ідею політичного самовизначення українців з можливістю побудови національної держави.

Повернувшись після війни у Львів, упродовж 1921–1922 рр. продовжив навчання у ВАМ у Львові. Одночасно із заняттями малярством, І. Старчук практикував педагогічну діяльність у семикласній народній школі ім. Б. Грінченка. Тут він познайомився із членами українських товариств “Просвіти” і “Рідної школи” – І. Бриком, О. Терлецьким, І. Галущинським, В. Сімовичем.

У 20-ті рр. ХХ ст. І. Старчук більш ґрунтовно розпочав вивчати мистецтво: відвідував спеціальний методичний курс рисунку для учителів та навчався у мистецькій школі О. Новаківського у Львові. Перебування серед учнів школи – Е. Козака, В. Лісовського, Г. Смольського, А. Чайковського, В. Гаврилюка та ін., позитивно вплинуло на світогляд ученого як митця й мистецтвознавця. Особливий вплив на формування особистості І. Старчука відіграв О. Новаківський. Одночасно у школі, завдяки сприянню учителя, він налагодив зв'язки із українською інтелігенцією, митцями й мистецтвознавцями міжвоєнної Польщі та Європи.

У 1925 р., І. Старчук став студентом Львівського університету ім. Я. Казимира (ЛУ ім. Я. Казимира). Під час навчання він багато часу і уваги приділяв вивченню гуманітарних дисциплін. Особливу увагу зосередив на студіюванні античного мистецтва та іноземних мов.

І. Старчука, як студента ЛУ ім. Я. Казимира, найбільше цікавили практичні й теоретичні заняття в професорів Е. Булянди та В. Подляхи. Після закінчення університету, І. Старчук на професійному рівні продовжив вивчати античне мистецтво, поступивши у докторантуру. В університеті, під керівництвом Е. Булянди він досліджував кам'яні оздобу із палацу Вілянів – спадкового маєтку поляків графів Браницьких (поблизу Варшави, Польща) та античне мистецтво. У цей час він розпочав співпрацю з українськими та закордонними науковими й громадськими діячами.

У міжвоєнний період формується професіоналізм ученого. Під час навчання у ЛУ ім. Я. Казимира він особисто познайомився з відомими науковцями, професорами – Р. Ганшинцем, Р. Інгарденом, К. Твардовським, С. Лемпіцьким, З. Кукульським та ін. Найбільший вплив на світогляд І. Старчука мав Е. Булянда, який прищепив своєму учневі інтерес до античного мистецтва. Також він налагодив співпрацю з європейськими науковцями: Е. Леві, Г. Роденшельдтом, Е. Потьє, Г. Ліппольдом, Е. Коніком та ін.

Окреме місце у житті І. Старчука як українського науковця, мистецтвознавця та етнографа займала співпраця зі І. Свенціцьким. Завдяки його допомозі він брав участь у мистецьких виставках, роботі етнографічної комісії НТШ, де особисто познайомився з Я. Пастернаком, Є.-Ю. Пеленським, М. Кордубою, В. Дорошенком та ін. Серед них важлива роль належить Я. Пастернаку, який зацікавив І. Старчука вивченням давньої історії України.

Під час Другої світової війни та у повоєнний час, працюючи у ЛДУ ім. І. Франка та відділі ІА АН УРСР, І. Старчук співпрацював з І. Крип'якевичем, М. Смішком, Ю. Мушаком та ін.

У третьому розділі **“Наукова та педагогічна праця”** висвітлено наукову та педагогічну роботу І. Старчука у ЛУ ім. Я. Казимира, етнографічній комісії НТШ, археологічному музеї ЛДУ ім. І. Франка та відділі ІА АН УРСР.

Наукова діяльність І. Старчука розпочалася на гуманітарному факультеті ЛУ ім. Я. Казимира. Після захисту докторської дисертації на тему: “Rzeźby starożytne z Wilanowa” (1930 р.), він розпочав працювати в Інституті класичної археології ЛУ ім. Я. Казимира на посаді молодшого, а згодом і старшого асистента (1930–1935 рр.).

Навчаючись, а потім і працюючи в університеті, учений вивчив низку іноземних мов. Їх знання дало йому можливість відвідати музейні й наукові установи Європи. Цьому сприяв факт, що графиня Еріан Джейн Едді-Арцтовська профінансувала наукову поїздку І. Старчука до Великобританії. Перебуваючи у європейських наукових центрах (Лондон, Берлін), він опрацював чимало експонатів мистецтва та набув досвіду дослідника, який знадобився йому в подальшій науковій та мистецтвознавчій діяльності.

Упродовж 1931–1934 рр. дослідник брав участь у засіданнях етнографічної комісії НТШ й написав низку статей присвячених історії, етнографії та мистецтву рідного краю – Прикарпаття. На сторінках видання “Просвіти” – “Життя і знання” опублікував розвідки “Глиняні забавки”, “Пасіка в селі Бабині” та “Писанки”.

У 1935 р. І. Старчук отримав посаду ад’юнкта, яку займав до 1939 р. в Інституті класичної археології ЛУ ім. Я. Казимира. Зі встановленням радянської влади у Львові, він працював за сумісництвом на кафедрі археології, основним місцем його роботи став відділ слов’яно-руської археології у Львівському відділі ІА АН УРСР.

З реорганізацією ЛУ ім. Я. Казимира й звільнення польських викладачів, І. Старчук став завідувачем новоствореного археологічного музею, підготував його статут. У цей же час, він збирав матеріали для наукових робіт з античного мистецтва (“Елліністичний й рослинний орнамент”, “Трецькі мальовидла у Пантикапеї та споріднені з ними” та ін.) та готував навчальний підручник для студентів – “Трецькі колонії Північного Причорномор’я”.

З початку радянсько-німецької війни діяльність університету призупинилася. У 1944 р., з відновленням роботи ЛДУ ім. І. Франка, І. Старчук активно долучився до поповнення колекцій археологічного музею університету. У повоєнний період науково-дослідна робота ученого співпадала з планами у відділі ІА АН УРСР. За 1944–1949 рр. дослідник прочитав біля 10 доповідей, підготував низку праць, серед яких: “Мистецькі пам’ятки феодального Галича-Крилоса”, “Підсумки археологічних досліджень ранньофеодальної доби в західних областях УРСР” та опрацьовував матеріали й написав звіти з розкопок Пліснеська. Наприкінці життя І. Старчук написав рецензії на тогочасні підручники для студентів – В. Равдонікаса, В. Авдєєва та А. Арциховського, праці яких використовував на своїх лекціях.

Значне місце у багатогрANNій діяльності І. Старчука становить археологія. Саме античною археологією дослідник захопився у ЛУ ім. Я. Казимира. З 1940 р. він детальніше вивчав давню історію України у відділі ІА АН УРСР.

Упродовж липня-серпня 1940 р. дослідник перебував в археологічній експедиції Я. Пастернака в с. Крилос Галицького району Станіславської обл., а потім у розвідкових дослідженнях на території Пліснеського городища. В експедиції І. Старчук був заступником керівника і креслярем. Наступного року він знову брав участь у вивченні Галича, де зацікавився виявленими керамічними плитками. В експедиції учений керував розкопом “І ділянки”, на схід “коло апсид” Успенського кафедрального собору. Коли почалась радянсько-німецька війна, археологічні роботи зупинилися.

У 1944 р. І. Старчук відновив діяльність у відділі ІА АН УРСР. Основну увагу він приділив збору літописних відомостей та історії дослідження Пліснеська, яку цілеспрямовано вивчав упродовж 1946–1949 рр. Документація Я. Пастернака з розкопок

1940 р. не збереглася, тому в 1946 р. І. Старчук заново приступив до складання інструментального плану городища. Передусім він встановив місця розкопів попередніх років та значну увагу приділив вивченню топографії пам'ятки, оскільки упродовж XIX та на початку XX ст. розкопки на Пліснеському городищі проводилися несистематично, передусім з метою здобуття музейних експонатів. Враховуючи це, у 1946 р. І. Старчук розпочав вивчення оборонних ліній городища: “північного” валу так званого “Середгороддя” або ур. “Дитинець” та зовнішньої лінії захисту в ур. “Поруби”, оскільки до нього ними ніхто не займався.

Упродовж 1947–1948 рр. він досліджував територію дитинця та ур. “Оленин Парк”. Усі зафіксовані житла заглибленого типу (20 жител) І. Старчук датував IX–XI ст., а житла наземного типу – XII–XIII ст. Також на терені дитинця археолог зафіксував ґрунтовий могильник давньоруського часу з християнськими інгумаціями та скромним супровідним інвентарем. Виявивши могильник, І. Старчук припустив, що біля нього повинна розташовуватися церква, на що вказували долівкові плитки.

Однією із важливих тогочасних заслуг І. Старчука є встановлення хронології функціонування Пліснеська та з'ясування особливостей духовної і матеріальної культури. На основі літописних відомостей і отриманих матеріалів дослідник припустив, що городище існувало з кінця X ст., а найбільшого розквіту зазнало у період боярської влади в Галичині у XI–XIII ст. Важливим доробком І. Старчука стала методика горизонтальної та вертикальної фіксації рухомих і нерухомих об'єктів.

У 1949 р. він продовжував вивчення Пліснеська. За цей час, дослідження проводилися на могильнику та валу в ур. “Поруби”; високому валу “коло хреста”, на дитинці та посаді. Таким чином, за короткий час вивчення літописного Пліснеська, І. Старчуку вдалося з'ясувати важливі проблеми хронології, духовної і матеріальної культури його населення та започаткувати фахову методику польових пошукових робіт у галузі археології, яка актуальна і зараз.

Одночасно з науковою працею учений займався педагогічною діяльністю. Під час Першої світової війни, у легіоні УСС, він виявив у собі здібності педагога, організувавши на Волині у с. Ставки школу. Після війни, повернувшись у Львів, І. Старчук упродовж 1921–1929 рр., працював на посаді учителя в семикласній народній школі ім. Б. Грінченка.

Упродовж 1931–1935 рр. він проводив практичні заняття з курсу “Ćwiczenia archeologiczne niższe” та одночасно викладав у приватній семінарії учителів жінок Українського педагогічного товариства ім. Т. Шевченка й семінарії св. Василя Великого у Львові. Окремо відзначимо, що під час учителювання в приватних школах Львова І. Старчук

збирав та вивчав дитячі малюнки різного віку, на основі чого написав працю “Діти рисують” (1936 р.).

З 1940 р. ученого перевели на новостворену кафедру археології ЛДУ ім. І. Франка, де за сумісництвом викладав “Археологію стародавньої Греції, Риму та Близького Сходу” й проводив археологічну практику. Під час німецької окупації, ЛДУ ім. І. Франка не діяв, тому І. Старчук працював учителем рисунку в Фаховій технічній школі та викладав у Богословській академії м. Львова.

У повоєнний час (1944–1950 рр.) учений викладав на історичному й філологічному факультетах ЛДУ ім. І. Франка такі курси: “Історія докласового суспільства і основи етнографії”, “Історія Стародавнього Сходу”, “Основи археології” та ін. Для успішного закріплення викладеного матеріалу, він постійно проводив зі студентами бесіди та консультації. Лекції ученого неодноразово відвідував завідувач кафедри стародавньої та середньовічної історії І. Вейцьківський, який відзначав значний науковий авторитет І. Старчука та його знання з історії античності й археології. У рецензіях керівник кафедри відзначав педагогічний хист ученого, зацікавлення студентів й те, що викладаючи матеріал, він опирався на тогочасну наукову літературу та особисті результати, отримані під час розкопок Галича і Пліснеська.

Четвертий розділ “**Мистецтвознавчі студії та художня спадщина**” присвячений аналізу доробку І. Старчука в українському мистецтві й мистецтвознавстві та охарактеризовано його праці, присвячені античному мистецтву.

Мистецький хист І. Старчука яскраво розкрився під час перебування у легіоні УСС. У цей час він намалював на папері олівцем та тушшю понад 20 графічних рисунків, серед яких “Хата в Горонді на Угорщині”, “Ріка з лодкою”, “Мухамед Рахим Каримов”, “Автопортрет” та ін. Пізніше митець виконав аквареллю два твори – “На річці. Краєвид” та “Дівча з Камінки”. Серед праць І. Старчука з краєвидами, виділяємо групу рисунків під назвою – “Типи”. Під цими творами митець підписувався під псевдонімом “Ів. Ст.”, тобто “Іван Старчук”. Власне його тогочасна мистецька діяльність у легіоні УСС засвідчена на сторінках закордонного видання “Ukrainische Legion” (Відень, 1917 р.).

У якості митця та мистецтвознавця І. Старчук реалізував себе після завершення Першої світової війни. У Львові відбулися мистецькі презентації творів діяча на “Виставці сучасного малярства Галицької України” (1919 р.) та “Виставці гуртка діячів українського мистецтва” (1922 р.), на яких він отримав схвальну оцінку громадськості за графічні портрети: “Автопортрет” та “Студії”. Серед його робіт, виконаних упродовж 20–30-х рр. ХХ ст., відзначимо “Натюрморт” та “Дівчина”, які намалював у мистецькій школі О. Новаківського. Значну увагу в творчості митця становлять праці, присвячені висвітленню природи і

краєвиду рідного краю на Коломийщині – “На узліссі. Село Пилипи”, “Гора Погорілець біля с. Пилипи. Коломийщина”, “Пейзаж з копицями”.

Наприкінці 20-х рр. ХХ ст., з пожвавленням художнього життя на західноукраїнських землях, митець брав активну участь у мистецько-культурному житті тогочасного Львова. Він часто відвідував художні виставки, що проводили Асоціація незалежних українських митців (АНУМ) та Українське товариство прихильників мистецтва (УТПМ). І. Старчука запрошували як мистецтвознавця та критика. Власне йому належить низка рецензій на відвідані художні виставки: в залах Національного музею – Першої виставки АНУМ та виставки образів української пластики у Промисловому музеї (1931 р.), виставки УТПМ у музеї НТШ (1932–1933 рр.), виставки паризької групи українських митців за участю французів та італійців у Національному музеї у Львові (1933 р.).

У 1930-ті рр. діяльність АНУМ була багатогранною, на що вказує не лише на проведення художніх виставок, але й існування власного друкованого журналу “Мистецтво. Орган Асоціації незалежних українських митців”, у якому І. Старчук опублікував рецензії на праці Т. Северина та М. Ростовцева. В іншому журналі – “Дзвони”, подали його відгуки на дослідження українських мистецтвознавців В. Залозецького та В. Січинського, а також рецензію на роботу скульптора С. Литвиненка в газеті “Назустріч”.

Перебуваючи у науковій поїздці у Європі, учений відвідав, зокрема і Стамбул, де намалював пейзаж “Узбережжя Малої Азії”.

У Львові, І. Старчук навчав іконопису старшу дочку І. Свенціцького – Віру. Особисто митець теж любив цей вид мистецтва. На сьогоднішній день збереглися такі його ікони, як “Успіння” та “Богородиця”. Окрему увагу у творчості митця становлять замальовки-фіксації “німих охоронців” – страхопуд та дві карикатури із зображенням працівниць Пліснеської археологічної експедиції.

У роки Другої світової війни І. Старчук відвідував художні виставки, організовані мистецьким об’єднанням “Спілка українських образотворчих митців”. Зокрема, у 1942 р. він написав рецензію присвячену Третій мистецькій виставці, відзначивши її високий організаційний й мистецький рівень. У повоєнний час І. Старчук зосередився на археології, відійшов від дослідження культурного та мистецького життя українського народу та античності.

Значний внесок учений зробив у вивчення античного мистецтва. Репутації фахівця з античного мистецтва передували його подорожі у європейські наукові установи, де він ґрунтовно опрацьовував музейні експонати, які потім стали основою для розгорнутих статей та публікацій. Відвідування музейних установ Лондона, Берліна, Риму, Парижу та ін. дали можливість йому ознайомитися з експонатами й науковою літературою, вивчити й

осмислити по-новому античне мистецтво. На це вплинуло й те, що він консультувався відносно атрибуції пам'яток мистецтва з тогочасними європейськими та американськими науковцями. Переважно, під більшістю праць І. Старчук підписувався псевдонімом “J. St.” – “Jan Starczuk”.

На основі дослідження кам'яних оздоб із палацу Вілянів, І. Старчук опублікував статтю у двох частинах “Les sculptures antiques de Wilanów” (1929 та 1931 pp.), які позитивно оцінили тогочасні науковці Е. Леві, Г. Ліппольд, В. Міллер, С. Рейнах та А. Гарлер. Одночасно дослідник збирав матеріали про античні пам'ятки з палаців та замків Польщі, на основі чого у 1935 р. опублікував дослідження “Antiquités de Pologne”.

Упродовж 1929–1934 pp. у журналі “Kwartalnik klasyczny”, з-під його пера з'явилася низка публікацій та рецензій на праці С. Цибульського, С. Леонард Вуллі, Н. Анії, М. Ростовцева. У цей же час і до 1939 р. І. Старчук ілюстрував обкладинки журналів “Filomata” та “Przegląd klasyczny”, де висвітлював переважно античні скульптури богів, героїв, напівбогів і людей, римських імператорів, рельєфи та амфори – Аполлона, Зевса, Лівії, Афродіти, Сократа, Геракла, Октавіана Августа та ін.

Зацікавившись тематикою стародавнього малярства, у 1931 та 1932 pp. він опублікував статтю “Technika malarstwa starożytnego” у двох частинах, зміст якої передбачав краще розуміння стародавньої техніки малярства. Водночас у науковому доробку мистецтвознавця є такі ґрунтовні наукові праці: “Conception of the ornament and foundation of its evolution” (1933 р.), які присвячені походженню та еволюції орнаменту та “Ornament roślinny na Ara Pacis Augustae i jego Rekonstrukcja” (1937 р.), де подав детальний опис Вівтаря Миру, з'ясував мотиви, типологію та тлумачення символіки рослинного орнаменту й ідентифікував зображення постатей. Тоді ж, за цю роботу І. Старчук отримав подяку від посольства Італії у м. Варшаві. Згодом, у 1938 р. свої напрацювання у вивченні Вівтаря Миру він видав окремою книгою під назвою “Zum Figurenfries der Ara Pacis Augustae”.

З 1939 р. співпраця І. Старчука із журналами “Filomata”, “Przegląd klasyczny” та “EOS” закінчилася через їх закриття радянською владою. У повоєнний час, учений перестав досліджувати античне мистецтво через переїзд у Польщу поляків-антикознавців та зацікавлення слов'яно-руською археологією.

У **Висновках** узагальнено результати дослідження та сформульовано основні його положення, що виносяться на захист.

Здійснено аналіз історіографії дослідження, яка поділена на чотири групи за хронологічно-тематичним принципом. Історіографія проблеми свідчить, що на сьогодні відсутнє комплексне дослідження, присвячене вивченню науково-педагогічної та мистецтвознавчої діяльності І. Старчука. Незважаючи на наявність незначної кількості

наукових праць, окреслена проблема вимагала всебічного ґрунтовного аналізу. На основі опрацьованих джерел з архівних, музейних установ і приватного архіву Ю. Тузяка вдалося об'єктивно, цілісно та у хронологічній послідовності оцінити життєвий і творчий шлях ученого, його науково-педагогічну та мистецтвознавчу діяльність.

З'ясовано, що становлення світоглядних орієнтирів І. Старчука відбувалося під впливом родинного виховання. Під час навчання у ВАМ, мистецькій школі О. Новаківського у Львові та ЛУ ім. Я. Казимира він сформувався як особистість, науковець, педагог та мистецтвознавець. На становлення ідейних переконань І. Старчука вплинула Перша світова війна, зокрема його участь у легіоні УСС, де він познайомився із січовиками – майбутніми науковцями та громадськими діячами, з якими співпрацював упродовж життя. Значний вплив на формування наукових поглядів ученого здійснили І. Свенціцький, Я. Пастернак та Е. Булянда.

Доведено, що важливою складовою наукової діяльності І. Старчука була праця у ЛУ ім. Я. Казимира та етнографічній комісії НТШ. У комісії учений вивчав історію рідного краю – Прикарпаття, а в університеті – співпрацював із закордонними й вітчизняними науковцями, досліджував античне мистецтво та брав активну участь в організації археологічного музею ЛДУ ім. І. Франка тощо. На основі закордонних поїздок та опрацювання широкого кола джерел і літератури йому вдалося стати фахівцем з античного мистецтва та давньої історії України. Основними науковими здобутками ученого в історичній науці стали дослідження, присвячені опису античних скульптур з палацу Вілянів, рослинного орнаменту, реконструкції Вівтаря Миру, аналізу керамічних плиток з Галича тощо.

Встановлено, що упродовж 1940–1941 рр. та 1944–1950 рр. І. Старчук працював старшим науковим співробітником у відділі слов'яно-руської археології ІА АН УРСР. Його наукові здобутки з археології яскраво проглядаються на прикладі дослідження Пліснеського городища, де він у 1940 р. та упродовж 1946–1949 рр. провів фундаментальні й цілеспрямовані дослідження. Об'єктами його досліджень стали центральна частина пам'ятки (28 жител заглибленого типу), вали та кургани, де виявив чимало матеріалів. Важливим був його внесок у дослідження Галича, особливо у вивченні керамічних плиток. Завдяки співпраці з Я. Пастернаком, він ознайомився з європейською методикою польових досліджень та значно поповнив джерельну базу ранньосередньовічного періоду історії України матеріалами Пліснеського городища.

Доведено, що важливе місце у доробку І. Старчука займала педагогічна діяльність, інтерес до якої заклала учителька Ю. Шуберт. Упродовж 1921–1929 рр. він працював на посаді учителя в семикласній народній школі ім. Б. Грінченка, де зацікавився дитячими

малюнками, що потім призвело до написання дослідження “Діти рисують”. Викладацьку працю учений розпочав у Львівському університеті, де проводив практичні заняття з курсу “Археологічні вправи” та одночасно викладав у приватній семінарії учителів жінок Українського педагогічного товариства ім. Т. Шевченка й семінарії св. Василя Великого у м. Львові. Під час Другої світової війни працював у Фаховій технічній школі та у Богословській академії м. Львова. За радянської влади І. Старчук викладав низку історичних дисциплін у ЛДУ ім. І. Франка (“Історія Стародавнього Сходу”, “Основи археології” та ін.).

Проаналізовано мистецтвознавчу діяльність І. Старчука, яку він розпочав як учасник художніх виставок, а потім – рецензент й критик мистецьких виставок та праць з мистецтва. Їх проводили АНУМ та УТПМ, на яких він особисто познайомився з інтелігенцією, українськими та закордонними художниками й мистецтвознавцями, здобувши серед них авторитет та брав активну участь у мистецькому й культурному житті західноукраїнських земель першої половини ХХ ст. Прослідковано, що І. Старчук був талановитим українським митцем, який відзначився діяльністю в УСС, ВАМ та мистецькій школі О. Новаківського у Львові. Саме у стрілецькому середовищі розкрився його талант графіка з яскраво вираженим творчим почерком та псевдонімом “Ів. Ст.”.

З’ясовано, що у 30-х рр. ХХ ст. ім’я І. Старчука, фахівця з античного мистецтва стало відоме у тогочасних наукових колах не лише Львова, але й Європи та Америки. Цьому сприяла праця у ЛУ ім. Я. Казимира та наукові поїздки Європою. Результати і напрацювання він публікував на сторінках журналів “Filomata”, “EOS”, “Kwartalnik klasyczny”, “Przegląd klasyczny”, “Revue archéologique” та “Hermaion”, отримавши схвальну оцінку від американських та європейських антикознавців. Дослідження з античного мистецтва свідчать, що завдяки доброму знанню іноземних мов, йому вдалося провести аналіз й реконструкцію пам’яток античності (скульптур богів, людей, рельєфів та амфор), серед яких і Вівтар Миру.

Таким чином, аналіз науково-педагогічної та мистецтвознавчої діяльності І. Старчука свідчить, що учений здійснив вагомий внесок у розвиток української науки першої половини ХХ ст., проявив себе як активний науковець та педагог, археолог, митець і мистецтвознавець.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ВИСНОВКИ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНІ У ПУБЛІКАЦІЯХ:

І. Статті у фахових виданнях

1. Гринюка Б. Викладацька діяльність Івана Старчука (1921–1950 рр.) / Б. Гринюка // Вісник Інституту археології. – Львів, 2013. – Вип. 8. – С. 114–130.

2. Гринюка Б. Іван Старчук – митець та мистецтвознавець / Б. Гринюка // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль, 2014. – Вип. 1. – Ч. 2. – С. 93–98.
3. Гринюка Б. Співпраця Івана Старчука з журналом “Kwartalnik klasyczny” (1929–1934 pp.) / Б. Гринюка // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль, 2014. – Вип. 2. – Ч. 2. – С. 87–91.
4. Гринюка Б. Іван Старчук – митець, мистецтвознавець, рецензент і критик / Б. Гринюка // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника: збірник наукових праць / За заг. ред. проф. М. М. Романюка. – Львів, 2014. – Вип. 6 (22). – С. 470–484.
5. Гринюка Б. Наукова діяльність Івана Старчука у Львівському університеті (1939–1950 pp.) / Б. Гринюка // Вісник Інституту археології. – Львів, 2014. – Вип. 9. – С. 90–100.
6. Гринюка Б. Співпраця Івана Старчука з журналом “Filomata” / Б. Гринюка // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць. – Харків, 2014. – Вип. 17. – С. 217–224.
7. Гринюка Б. Музейна діяльність Івана Старчука (1930–1950 pp.) / Б. Гринюка // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Історичні науки”. – Острог, 2014. – Вип. 22. – С. 137–145.

II. Статті у нефархових виданнях

8. Гринюка Б. Співпраця Івана Старчука з журналом “Przegląd klasyczny” (1935–1939 pp.) / Б. Гринюка // Буковинський журнал. – Чернівці, 2014. – Вип. 4 (94). – С. 213–223.
9. Гринюка Б. Педагогічна діяльність Івана Старчука у міжвоєнний період (1921–1939 pp.) / Б. Гринюка // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / Ред.-упорядн. В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря. – Дрогобич, 2015. – Вип. 11. – С. 22–28.

III. Матеріали міжнародних і всеукраїнських конференцій

10. Гринюка Б. Науковий доробок Івана Старчука у міжвоєнний період / Б. Гринюка // Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації: матеріали VIII Всеукраїнської наукової конференції. – Тернопіль, 2012. – С. 178–181.
11. Гринюка Б. Внесок Івана Старчука у розвиток української етнографії (1931–1934 pp.) / Б. Гринюка // Глухівські наукові читання – 2013. Збірник матеріалів III Міжнародної наукової конференції молодих вчених та студентів, присвячений 270-літтю укладання “Прав за якими судиться малоросійський народ”. – Глухів, 2013. – С. 29.

12. Гринюка Б. Іван Старчук – дослідник Плісеського городища / Б. Гринюка // Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи. Матеріали XII Міжнародної студентської наукової археологічної конференції. – Чернігів, 2013. – С. 49–51.
13. Гринюка Б. Внесок Івана Старчука у заснування археологічного музею Львівського університету (1940–1941 рр.) / Б. Гринюка // Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації: матеріали IX Всеукраїнської наукової конференції. – Тернопіль, 2013. – С. 106–109.
14. Гринюка Б. Іван Старчук – учень Вільної академії мистецтв та мистецької школи Олекси Новаківського (до 120-ліття з дня народження) / Б. Гринюка // Україна в контексті Європейської історії: матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Тернопіль, 2014. – С. 152–159.
15. Гринюка Б. Сакральне мистецтво у творчості Івана Старчука / Б. Гринюка // Історія релігій в Україні: науковий щорічник / Упорядн. О. Киричук, М. Омельчук, І. Орлевич. – Львів, 2015. – Книга II. – С. 404–411.

АНОТАЦІЯ

Гринюка Б. М. Науково-педагогічна та мистецтвознавча діяльність Івана Старчука (1894–1950 рр.). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2016.

У дисертації здійснено комплексне й всебічне дослідження науково-педагогічної та мистецтвознавчої діяльності Івана Старчука (1894–1950 рр.). Проаналізовано формування його світогляду як особистості, науковця, педагога та мистецтвознавця. Висвітлено наукову діяльність ученого у складі етнографічної комісії НТШ та Львівському університеті ім. Я. Казимира. Охарактеризовано його співпрацю з українськими й закордонними установами, науковими діячами. З'ясовано внесок І. Старчука в розвиток археології, проаналізовано його археологічну діяльність у вивченні літописних Галича і Плісеська. Розкрито педагогічну працю ученого на посаді вчителя приватних шкіл міжвоєнного Львова, Львівському університеті ім. Я. Казимира, Львівському державному університеті ім. І. Франка. Висвітлено його внесок в українське мистецтвознавство та мистецтво першої половини ХХ ст. Проаналізовано праці І. Старчука, присвячені античному мистецтву.

Ключові слова: Іван Старчук, Львівський університет імені Яна Казимира, Львівський державний університет імені Івана Франка, Інститут археології АН УРСР, античне мистецтво, археологія.

АННОТАЦИЯ

Гринюка Б. М. Научно-педагогическая и искусствоведческая деятельность Ивана Старчука (1894–1950 гг.). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2016.

В диссертации осуществлено комплексное и всестороннее исследование научно-педагогической и искусствоведческой деятельности Ивана Старчука (1894–1950 гг.). Проанализировано формирование его мировоззрения как личности, ученого, педагога и искусствоведа. Освещено научную деятельность ученого в составе этнографической комиссии НОШ и Львовском университете им. Я. Казимира. Охарактеризовано его сотрудничество с украинскими и зарубежными учреждениями, научными деятелями. Выяснено вклад И. Старчука в развитие археологии, проанализирована его археологическая деятельность в изучении летописных Галича и Плиснеска. Раскрыто педагогический труд ученого в должности учителя частных школ межвоенного Львова, Львовском университете им. Я. Казимира, Львовском государственном университете им. И. Франко. Освещены его вклад в украинское искусствоведение и искусство первой половины XX в. Проанализированы труды И. Старчука, посвященные античному искусству.

Ключевые слова: Иван Старчук, Львовский университет имени Яна Казимира, Львовский государственный университет имени Ивана Франко, Институт археологии АН УССР, античное искусство, археология.

SUMMARY

Gryniuka B. M. Scientific-pedagogical and art history activity of Ivan Starchuk (1894–1950). – Manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Historical Sciences, specialty 07.00.01 – History of Ukraine. – Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, 2016.

The thesis deals with the life and creative heritage of Ukrainian scientist Ivan Danylovych Starchuk (1894–1950), which is an integrated research of his scientific, pedagogical and art history activities. The author managed to highlight objectively, completely and in chronological order known and little known facts from the biography of the scientist analyzing historical literature and other sources. The analysis of historiography works indicates that the problem under our investigation didn't find the complete scientific clarification. Despite some articles which episodically highlight certain aspects of the scientist's work, most of the authors concentrated on

highlighting of special facts from the life of I. Starchuk, his contribution to the study of history, art history, pedagogy, archeology and ethnography of Ukraine.

It was found out that the family environment, especially education of his mother influenced the formation of ideological convictions of I. Starchuk in his childhood. During the years of studies his outlook was influenced by student's environment at the Free Academy of Arts, A. Nowakowski art school and Lviv Yan Casymyr University. Instead his participation in the Legion of Ukrainian Sich Riflemen contributed to I. Starchuk's entry into the Ukrainian environment of young public and scientific figures, with whom he worked throughout the life.

The scientist's significant contribution to the development of Ukrainian historical science and culture owing to the works on ancient art, ethnography, art history and active activities in research institutions and companies has been proved. Based on a comprehensive analysis of more than 100 works of I. Starchuk, we were able to find out a wide range of his scientific interests. It has been ascertained he was engaged in scientific work at the Department of the Institute of Archaeology of the Academy of Sciences of the USSR, studying ancient Halych and Plisnesk. It is obviously that I. Starchuk's trips to Europe, and his acquaintance with Ya. Pasternak played an important role in his becoming an archaeologist.

His teaching work in private schools in Lviv where he became interested in children drawings, and his position of a lecturer at Lviv Yan Casymyr University played an important role in multifaceted activities of the scientist.

The peculiar feature of I. Starchuk's scientific work was his activity in ethnographic Commission of Taras Shevchenko Scientific Society, Lviv University and the Department of the Institute of Archaeology of the Academy of Sciences of the USSR. It was found out that the main directions of his scientific work were to establish cooperation with other scientific institutions in Europe and writing of scientific works on ancient art and ancient history of Ukraine.

It was established that artistic and cultural direction was particularly important in I. Starchuk's activity. He began his first steps in this area, during World War I in the Legion of Ukrainian Sich Riflemen, where he put a lot of efforts into painting of graphic and watercolor drawings under the pseudonym "Iv. St.". Since the 30-th of the XX century I. Starchuk had participated in art exhibitions in Lviv, where he met intelligentsia, Ukrainian and foreign art historians. At the same time the artist began working as a participant of art exhibitions, and then – a reviewer and critic of art exhibitions and publications.

I. Starchuk's contribution to the study of ancient culture and art has been considered and analyzed. Owing to his travels to Europe he was able to get acquainted with the museum exhibits and scientific literature, which left a significant imprint in his works as well as to rethink ancient art. The core of I. Starchuk's scientific papers and descriptions was the history and art of ancient

Greece and Rome and ancient mythology. The name of the researcher became known in the academic circles of Europe and America, owing to the cooperation with the leading foreign experts of that find and his publications.

Analysis of scientific-pedagogical and art history activities of I. Starchuk shows that the scientist made a significant contribution to the development of Ukrainian historical science of the first half of the XX century as an active researcher, teacher and art historian.

Key words: Ivan Starchuk, Lviv Yan Kazymyr University, Lviv State Ivan Franko University, the Institute of Archaeology of the Academy of Sciences of the USSR, ancient art, archeology.

Підписано до друку 10.03.2015 р.
Формат 60x84/16.
Папір друк. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 07/15/2-6

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.
ФО Осадца Ю.В.